

Barış için Akademisyenler:

4. Yılında OHAL Komisyonu ve Akademinin Sivil Toplumla Buluşması

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

24 Haziran 2021

Olağanüstü Hal (OHAL) İnceleme Komisyonunun kuruluş kararı 2/1/2017 tarihli Bakanlar Kurulunda alınmıştır; bu kararın 23/1/2017 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmasıyla 685 numaralı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yürürlüğe girmiştir. Komisyon, “olağanüstü hal kapsamında doğrudan kanun hükmünde kararname hükümleri ile tesis edilen kamu görevinden çıkarma, emekli personelin rütbelerinin alınması, yurtdışı öğrencilikle ilişkin kesilmesi ve kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin başvuruları değerlendirip karara bağlamaktadır”.

Komisyon yapısı ve işleyişi bakımından uluslararası ve ulusal insan hakları örgütleri tarafından yoğun olarak eleştirilmiş olmakla birlikte, dört yıldır ihraç edilen kamu personelinin haklarını geri almak için başvurduğu, idari olmakla birlikte nihai mecradır. Komisyonun web sayfasında yer alan 28 Mayıs 2021 tarihli açıklamasına göre, komisyona 126.674 başvuru yapılmış, bunların 115.130’u karar başlanmıştır. Bu kararlar arasında yalnızca 14.072’si olumlu iken 115.130 olumsuzdur. Bir başka deyişle 115.130 kişinin hakları, yapısı ve işleyiş biçimi bakımından sorunlu bir komisyon tarafından, sebep gösterilmeksizin, savunma hakkı ihlal edilerek reddedilmiştir. Olumlu sonuçlanan 14.072 dosyanın ise dört yıla yayılan bir süreçte neticelendirilmiş olması ise bu kişilerin yaşadığı kayıpları telafi edip edemeyeceği ise bir başka sorundur.

İhraç edilen Barış için Akademisyenlerin başvuruları, komisyonda bekletilen 11.544 dosya arasında yer almaktadır.

AKADEMİSYENLERİN VE AKADEMİK PRATİKLERİN SİVİL TOPLUMLA BULUŞMASI

2016-2018 yılları arasında iki yıl süren OHAL döneminde KHK ile ihraç edilen Barış için Akademisyenler, bir yandan mahkeme salonlarında adalet arayışlarını sürdürürken diğer yandan da akademik özgürlükler, toplumsal adalet ve barış taleplerini çeşitli biçimlerde ve platformlarda sürdürmeye devam ettiler.

İhraç edilen Barış Akademisyenleri, çoklu ihlaller ve bunların yaygın etkileriyle baş etmek ve aynı zamanda akademik çalışmalarına devam etmek için stratejileri ve dayanışma pratikleri geliştirdiler¹. Bu bağlamda Dayanışma Akademileri önemli mecralarda birisi oldu. Bununla birlikte, ihraç edilen akademisyenler çok geniş alana yayılan sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışmaya da başladılar.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Akademi Programı, 18 Mayıs 2021 tarihinde insan hakları savunucuları ve hak temelli çalışan akademisyenleri bir araya getiren bir toplantı düzenleyerek, akademi ve sivil toplumun bir araya gelmesiyle ortaya çıkan deneyim ve birikimi değerlendirmek ve mevcut birikimi geliştirmenin yollarını arayan bir çalıştay düzenledi. Aşağıda yer alan rapor, bu çalıştayda tartışılan temalar ve Dayanışma Akademilerinin faaliyetleri temelinde hazırlanmıştır.

Birlikte Üretme

İhraç edilen akademisyenler, gerek sivil toplum örgütlerinde gerekse de Dayanışma Akademilerinde yaygın olarak eğitim programları geliştirmiştir. Eğitim programları bir yandan sivil toplumun ihtiyaçlarını görerek buralara katkı sağlamayı amaçlarken bir yandan da akademik eğitimi kampüs dışına taşımıştır. Bunların neticesinde sivil toplumda eğitim programlarının tasarlanması ve uygulanması konusunda çalışmaları artırmıştır. Akademiye ve aktivistlerin birlikte tasarlayıp yürüttüğü derslere ek olarak, sivil topluma, öğrencilere ve genel kamuya yönelik dersler yaygın olarak yürütülen dersler, konu ve amaç bakımından da çok geniş bir alana yayılmıştır.

Covid-19 Pandemisi nedeniyle dersler büyük oranda online platformlara taşınmıştır. Bu derslerin daha geniş kitlelere ulaştırılmasına katkı sağlamıştır.

Ancak gerek aktivizmin gerekse de akademik üretimin eğitime indirgenmesi riski yine çalıştay katılımcıları tarafından dile getirilmiştir.

İhraç edilen akademisyenler, sivil toplum örgütleriyle birlikte ve Dayanışma Akademilerinde araştırma ve raporlama yapmıştır. Araştırmalar, akademik ilkeler ve yöntemlerle yapılırken bir yandan da sivil toplumun ve ilgili alanlarıyla birlikte metodoloji, etik ilkeler ve bilgi üretiminin yeniden düşünülmesinin de olanaklarını sağlamıştır.

Hak alanına ilişki mesele uygulamayı merkeze koyan, pratiği besleyecek yaklaşımla araştırma ve eğitimi geliştirmek perspektifi gerektiriyor. Hem akademi hem uygulama tarafında dönüşümü gerektiriyor. Pratiği güçlendirmeyi amaçlayan bilgi üretimi ve yaygınlaştırma. Yeni metodların geliştirilmesi

---

¹ OHAL KHK'leriyle ihraç edilen akademisyenlerin maruz bırakıldığı ihlaller, bunların travmatik etkileri ve akademisyenlerin başat stratejilerini konu alan geniş çaplı araştırma için Bkz. TİHV (2019) Akademisyen ihraçları: Hak ihlalleri, kayıplar ve güçlenme süreçleri. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 127 <https://tihvakademi.org/wp-content/uploads/2020/02/akademisyenihraclariy.pdf> (Erişim Tarihi 1 Haziran 2021). Ayrıca Bkz. 2017-2019 yılları arasında TİHV tarafından yayınlanan İnsan Hakları için Akademisyenler bültenleri. <https://tihvakademi.org/savunuculuk/> (Erişim Tarihi 1 Haziran 2021)

gerekiyor hak alanı için. Araştırma öznesi kimdi, araştırma nesnesine dönüştürmeden araştırma yapmak, gereksinim ve beklentilere yanıt vermek, araştırma etiği meselesi. İhlale maruz kalanlarla araştırma ve eğitimde benimseyeceğimiz tutum. İnsan merkezli, etik kuralları önceleyen, etik kurumlar gibi ilkelerin yerleşikleşmesini sağlamak. Yeniden travmatizasyon meselesi. Hak alanında araştırma ve eğitim faaliyetleri nasıl tasarlanmalı üzerine düşünmek.

Araştırmalar neticesinde çıkarılan raporlar, yayınlar ve düzenlenen konferans ve çalıştay gibi faaliyetler, üretilen bilginin yaygınlaştırılmasına da katkı yapmıştır.

Ek olarak, akademisyenler sivil toplumun asli görevlerinden olan izleme, belgeleme ve raporlama çalışmalarına katkı sağlarken, bunların yöntemine ve iyileştirilmesine katkı yapan çabalara dahil olmuşlardır.

Sivil toplum örgütleri, akademisyenlerin yürüttükleri faaliyetlere alan açmada çok önemli bir rol oynamıştır. Bir yandan, halihazırda devam eden aktivitelerine akademisyenleri dahil ederken diğer yandan da yeni olanaklar yaratılmıştır.

Barış akademisyenleri, KHK'larla ihraç edilince yapılacak tek şey birikimi içeriye almaktı. Başlangıçta survival olarak tanımlandı.

İhraç edilen akademisyenlerin hayatta kalması ve uzmanlıklarını yeni bir alanda yeniden kurmaları için yapılan çalışmalar, Türkiye'den ve Türkiye dışından pek çok işbirliği ile gerçekleşti. Bu işbirliklerinin bir kısmı işe alma süreciyle yapılırken bir yandan da proje temelli birlikte çalışma, danışma kurullarında yer verme ve doğrudan fon sağlama gibi biçimlerde gerçekleşti.

Nihayetinde, ders vermeden raporlama faaliyetlerine, gri literatürden akademik tartışmalara, barış ve demokrasiden gençlik çalışmalarına kadar çok geniş bir alanda sivil toplum ve akademi birlikteliği çok önemli bir deneyim biriktirmiştir. Bu deneyim kendi içinde sorun alanlarını ve kısıtlılıkları da elbette taşımaktadır. Bunların tartışılması ise zeminin genişlemesini sağlayabilir.

Birlikte üretme ve mücadele zemininin kazanımları ve güçlükleri

Türkiye'de sivil toplum örgütleri ve akademisyenlerin ortak çalışmaları eskiden beri vardı. Ancak KHK ile ihraçlar birlikte çalışma deneyimini derinden etkiledi. Bilgi üretimi ve eğitimler başta olmak üzere birlikte üretilen işlerin biçimi ve kapsamı genişlemekle birlikte, akademi ve aktivizm alanında da önemli dönüşümler ortaya çıktı.

İlk olarak, hak ihlallerine maruz bırakılmış kişilerin, korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi için sivil toplum alanı akademisyenler için dahil edilmenin ve akademik birikimi yeni bir biçimde yeniden kurmanın olanağını da sunmuştur. Suçlulaştırılarak ve damgalanarak makbul vatandaş sınırlarının dışında atılmış olanların içerlenmesi, aynı zamanda vatandaşlık alanının da tabandan tanımlanması anlamında önemlidir. Çalıştay katılımcılarından insan hakları alanından bir aktivistin sözleriyle:

Bu deneyim alan açmanın, beraber çalışmanın ve yurttaşlık alanından dışlananları dahil etmenin bizzat koruma mekanizması olduğunu gösterdi bize.

İhraç edilmiş akademisyenler akademik arkaplanları, deneyimleri ve politik konumsallıkları bakımından heterojen bir gruptur. Bu heterojen grubun baskı ortamında, sivil alanla ilişkilerinin tesisi beraberinde “Nasıl?” sorusunu da getirmiştir. Uzun yıllardır insan hakları alanında emek veren çalıştay katılımcısı bu soruyu şöyle dile getirmiştir:

Farklı deneyim ve birikimlere sahip, bunu o kurumlar içinde tesis etmeye gayret etmiş, zaman zaman [üniversite] dışına aktarmaya çalışmış. Şimdi o yapı yok. Kurumsal yapıya sahip olmayanlar sivil alan içinde kendi yerlerini ne olarak belirliyorlar? Nasıl bir güce sahip olduklarını hatırlamaları lazım. Sadece kendi alanlarında mı sahipler? Bu güce yoksa farklı alanda çalışan ama aynı amaca hizmet eden bir güce dönüşüp dönüşmediklerine bakmak lazım.

Söz konusu dönüşümün, “Akademinin sistematik düşünme üzerine inşa edilen geleneği ile aktivizmin ittifakları biraya getirme becerisi”nin, iki temel bariyeri aşması gerekmektedir. Birincisi, kaynakları çeşitli olmakla birlikte hem sivil toplum hem de akademinin hiyerarşilerinden kurtularak yatay ilişkiye dönüştürmek, ikincisi ise çalıştay katılımcıları tarafından *akademi-aktivizm arasındaki makasın kapatılması* veya *akademisyen-aktivist ayrımının da silikleşmesi* biçiminde ifade edilen iki pratik alanın dönüştürülerek işbirliğinin güçlendirilmesi.

Çalıştay katılımcılarından bir akademisyen, gönüllü çalıştığı sivil toplum örgütündeki deneyimini şöyle dile getirdi:

Gönüllü çalışmak, basın açıklaması yapma, suç duyurusunda bulunma, vs. diğer deneyimlerden farklı. Polisle karşı karşıya gelinme durumunda ne yapılacağı ile ilgili yetersiziz. Alandan gelenler daha güçlü ve fedakar. Bizler ona daha az yatkınız. Ben onlardan çok şey öğrendim. Akademisyenler ise yazma, çeviri yapma, uluslararası alanda söz söyleme gibi konularda becerikli.

Ne üretirsem Türkiye’de demokratikleşmenin ve insan hakları mücadelesinin bir parçası olabilir? sorusunun ancak akademik deneyim ve kapasitenin sivil alanda yeniden tariflenmesi ve dönüştürülmesinin altını çizen çalıştay katılımcısı, ortak hedefe doğru kolektivitinin inşasının önemini altını çizmektedir.

Bir başka katılımcı ise akademi ve aktivizm arasındaki farkların ve birlikte çalışmanın avantajlarının altını çizerken, bu birlikteliğin dönüştürülmesine olanak sağlayacak noktalara dikkat çekiyor.

Refleksif şekilde nasıl üretiyorum, vb açısından, erişilebilir anlaşılabilir dille yazmak, kolektif çalışmak, birlikte düşünmek, tasarlamak vs. iki taraf da gelişiyor. Akademik formasyonun aktarılabilceği, yapılan çalışmaların somut katkı getirebileceği çok şey var.”

İhraç edilmiş bir Barış Akademisyeni olan bir çalıştay katılımcısı ise sivil toplum deneyimini şu sözlerle anlatmaktadır:

[Üniversitedeyeken] fildişi kuleyi reddetmişim ama alana dahil olunca tam da teması sağlayamadığımızı gördüğümü söyleyebilirim. Derslerimizi vermeye devam ederken Türkiye'nin her yerinden hak savunucularıyla, hak eğitimi almak isteyenlerle buluşmak çok dönüştürücüydü. Gelenler gerçekten ilgi duyduğu, canı yandığı veya canı yanana destek olmak için gelenler. Ders programını o nedenle alandaki deneyim ve ihtiyaçlara daha fazla bakarak devam etmenin gereğini gördük ama akademik niteliği de kaybetmeden. Dolayısıyla sivil alanla birlikte nasıl kuracağımız üzerine düşünüyoruz.

Katılımcıların dile getirdiği olanaklar aynı zamanda akademi(sylenler) ve sivil toplumsan kaynaklanan zorlukları da işaret etmektedir. Bir çalıştay katılımcısı, sürece ilişkin gözlemlerinden hareketle, akademisyenlerin bilgi birikimini sivil toplum alanına taşırken sivil toplumun konu ve kapasite bakımından sınırlılıkları nedeniyle zorlandıklarının altını çizdi. Bu nedenle, örneğin doğa bilimlerinden akademisyenlerin, yaratıcı ve kapsayıcı bir yaklaşımın önündeki sorunlara dikkat çekti. Aynı problemi ve etkilerini bir başka katılımcı şöyle dile getirdi:

Siz işin bu yanıyla uğraşmayın, yapmak istediklerinizi söyleyin, biz fon bulalım şeklinde işledi. Yeni mecralarda sürdüren akademisyenler daha çok sosyal bilimler alanından gelenler. İlişkileri de daha öncesinde kurulmuş olduğu için. Dolayısıyla burada da dışlayıcı bir yapı var. Devam edebilenler çok az. Nasıl daha kapsayıcı olabileceği üzerine kafa yormak gerek. Geniş bir alana yayılmasını sağlamak önemli.

Sivil toplumda uzun süredir tartışılan temel meselelerden birisi olan fonlar, akademi-sivil toplum kesişiminde de kendisini göstermiştir. Uzun yıllardır faaliyet gösteren sivil toplumlara gibi ihraç edilmiş akademisyenler için kolektif üretim ve eylem mecrası olan Dayanışma Akademileri için de aynı sorun mevcuttur. Fonlar, bu oluşumlar ve oluşumların parçası olanlar için kısa soluklu nefes almayı sağlasa da sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık önemli bir sorundur. Projelerin dönemlik olması, bir proje kapsamındaki çalışmalarını yaparken aynı anda yeni proje kaynaklarının araştırılması ve başvuruların yapılması zorunluluğu, fon kapsamında yapılan çalışmalarını derinleştiremememe sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ek olarak, fonların finansal kısıtlılığı proje ekiplerinin sınırlı sayıda kişilerden oluşmasına ve dolayısıyla dışarda kalan/bırakılan akademisyenler olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, fonlar/projeler arasında bölünmüş zaman ve enerji, gerek sivil toplumun gerekse Dayanışma Akademilerinin kolektif düşünme ve eyleme olanaklarını da baltalamaktadır.

***

2016 yılından bu yana sivil toplum ve Barış için Akademisyenlerin, Türkiye’de barış ve demokrasinin sağlanması için birlikte yürüttükleri çalışmalar, çok geniş bir deneyim biriktirilmesini sağladı. Teorik tartışmalardan ziyade, baskı ortamı altında edim yoluyla ortaya çıkan deneyim, çalıştay katılımcılarının birinin ifadesiyle *yanıt aranan sorulara* dönüştü. Bu rapor, söz konusu sorulara *yanıt* bulmaya katkı sağlama amacını taşımaktadır.